

กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ The Group Establishment Process of the Sufficiency Economy Agricultural Group in Accordance with New Theory Agriculture

ธนรักษ์ เมฆขยาย¹ และศุภลักษณ์ ล้อมลาย²

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ โทร 081-7845021 tanarak_m@hotmail.com

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการจัดตั้งกลุ่ม 2) ทดลองใช้กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม 3) ประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่มประชากรเป็นเกษตรกรใน อ.สันทราย ตัวอย่างประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัว จำนวน 30 คน และเกษตรกรบ้านป่าลาน จำนวน 30 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง พบว่า

กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัวเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี 2539 ผ่านขั้นตอนการสร้างกลุ่มและพัฒนากลุ่ม 2 ขั้น คือ ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มและขั้นลงมือปฏิบัติการ

กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านป่าลานในขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มผ่านการวิเคราะห์ปัญหาการเกษตรที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และการแสวงหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ในขั้นลงมือปฏิบัติการ เกษตรกรเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ กิจกรรมการเกษตรและกิจกรรมสร้างความสามัคคีและการทำงานอย่างมีส่วนร่วม ศึกษาดูงาน รวมทั้งตั้งกลุ่มกิจกรรม 7 กลุ่มที่ใช้เป็นอาชีพเสริมและสนับสนุนทุนการเกษตร

ในขั้นขยายกลุ่มโดยการระดมความคิดเห็นร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในตำบลอื่นว่าการขยายกลุ่มต้องมีการเตรียมการที่ชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ การเตรียมงาน กระบวนการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ และสิ่งที่ต้องปรับปรุง และมอบหมายให้เกษตรกรแต่ละตำบลไปดำเนินการ การขยายเครือข่ายยังขาดความเข้มแข็งเนื่องจากมีเกษตรกรหลายตำบลดำเนินการไม่สำเร็จลุล่วง มีเฉพาะกลุ่มบ้านป่าลานที่ยังคงดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่ขั้นพลังคือสามัคคี โดยกำหนดจุดเริ่มต้นดำเนินการจากปัญหาของกลุ่มที่ต้องพึ่งหน่วยงานภายนอก โดยระดมความคิดเห็นร่วมกันว่าจากปัญหาเหล่านั้นองค์กรใดบ้างจะให้การช่วยเหลือ แล้วมอบหมายตัวแทนกลุ่มกิจกรรมไปประสานงาน การสร้างพลังคือสามัคคีสามารถดำเนินการได้ แต่ต้องส่งเสริมให้มีพลังให้มากยิ่งขึ้น

ผลของกระบวนการจัดตั้งกลุ่มบ้านป่าลานเกิดขึ้นตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีการสร้างภูมิคุ้มกัน ภายใต้ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำกลุ่มและคณะทำงาน การมีส่วนร่วม แผนงานและการปฏิบัติตามแผน และความต้องการยอมรับทางสังคม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ มีรายได้สูงขึ้น ด้านสังคม ได้แก่ มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง เป็นแหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมปลูกฝังประชาธิปไตยพื้นฐาน และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมีทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดน้อยลง

คำสำคัญ: กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่

Abstract

The objectives were: 1) to study the process of forming a group; 2) to try out the process of forming a group to use; 3) to evaluate the process of forming a group. Population is farmers in San-sai district. Sample consists of members of the New Theory Agriculture group at Baan Jedee Maekhrua for 30 people and farmers at Baan Palan for 30 people. The results showed that:

The New Theory Agriculture group at Baan Jedee Mae-Khrua has established since 1996, passing 2 steps of group establishment; group formation and implementation steps. For the establishment process of the Sufficiency Economy Agricultural group at Baan Palan in the formation step, agricultural problems of the community had been analyzed. It was found that the community could not be self-reliant on inorganic farming and people in the community had to seek for an alternative for solving the problems. They eventually grouped themselves aiming at solving the economic problem and shifting from inorganic to organic farming. For group implementation, the farmers had learned about the sufficiency economy and the New Theory Agriculture. They joined educational tours, agricultural activities, and other activities focusing on unity reinforcement and participatory actions. Besides, the group had divided group activities into 7 groups which each group could be used for supplementary income and agricultural capital support.

Baan Palan had developed into recruitment step by mutual agreement process of group members or farmers who live in others Tambon in San Sai district. They agreed to establish a clear plans and objectives of; recruitment, work preparation, working process, estimated result, and improvement then distribute to farmers in each Tambon to put into practice. However, the expanding of farmers' network was ineffective because many farmers failed to carry out their tasks.

There was only Baan Palan group that succeeded and continually reached into a stage of "Power is harmony". The group and external institutions cooperated

to define problems and categorized problems to external institutions in order to solve those problems. Then the group distributed tasks to farmers or group activity representatives to ask for help from those external institutions. The group could initiate “the power is harmony” but the group must promote more power.

The group capability, Baan Palan was initiated from all aspects in the Sufficiency Economy that were sufficiency, reasonability, and building up immunity. For internal factors, there were community leader and members fulfilled duties, group members’ participation, planning and implementation, and needs for social recognition. For external factor, there were supports from external institutions, supports from governmental agencies, providing knowledge and ethic.

The benefit of group integration were; economic aspect, farmers earned more income; social aspect, there were a community stage where farmers and others acquired knowledge by collective learning, community strengthen, and cultivation of democracy; environmental aspect were farmers used organic farming instead of chemical farming which help to reduce pollution problems.

Keywords: Group Establishment Process, Sufficient Economy Farmers Group, New Theory Agriculture

1. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการเกษตร ได้แก่ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ อันเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางปฏิบัติให้กับพสกนิกรชาวไทยมาเป็นเวลานานกว่า 35 ปี เบื้องต้นทรงวางรากฐานแนวทางการปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ที่เน้นให้เกษตรกรสามารถพัฒนาตนเองไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ลดความเสี่ยงจากความผันแปรตามธรรมชาติ อาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้และอดทน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญของรากฐานเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร [1] เกษตรกรสามารถดำรงชีพจากการทำการเกษตรได้อย่างพอเพียง มีรายได้เพิ่มขึ้นและต่อเนื่อง มีการบริโภคอาหารจากการผลิตในฟาร์ม มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ มีการใช้แรงงานและการกระจายแรงงานทำการเกษตรมากขึ้น และไม่ออกไปรับจ้างนอกฟาร์ม เกษตรกรมีส่วนร่วมในท้องถิ่นและชุมชนมากขึ้น [2]

กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัวปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่มาตั้งแต่ปี 2539 ทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกและกลุ่มดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การเติบโตของกลุ่มยังอยู่ในขั้นตอนที่ 2 และกำลังก้าวพัฒนาไปสู่ขั้นตอนที่ 3 ประเด็นที่น่าสนใจคือ กระบวนการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็งและขยายแนวทางกิจกรรมการเกษตรให้บรรลุผลตามเป้าประสงค์ตั้งที่หัวหน้ากลุ่มคาดหวังเมื่อรับคำแนะนำและประสบความสำเร็จเพียงรายเดียวจากจำนวน 382 รายที่มีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดเดียวกัน การวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการสร้างกลุ่มอย่างเป็นระบบแล้วนำไปก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงฯ ที่

ต้องการสร้างกลุ่มเพื่อขยายเป็นเครือข่าย มีประโยชน์สำหรับขยายแนวทางการสร้างกลุ่มไปยังเกษตรกรในพื้นที่อื่น

2. วัตถุประสงค์

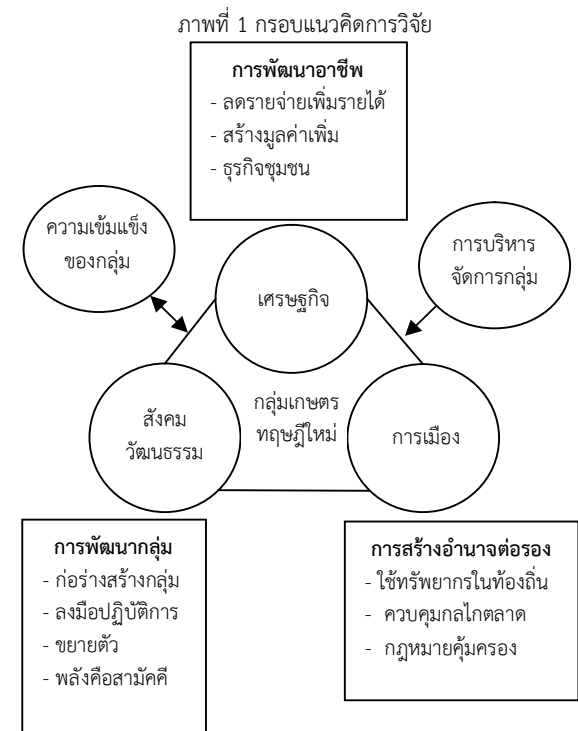
1. เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดตั้งกลุ่ม
2. เพื่อทดลองใช้กระบวนการในการจัดตั้งกลุ่ม
3. เพื่อประเมินผลกระบวนการในการจัดตั้งกลุ่ม

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัย และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมและการพัฒนาศักยภาพชุมชน การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเข้มแข็ง และเครือข่าย

ในการวิจัยได้ตรวจสอบเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ และความเข้มแข็งของกลุ่ม เช่น เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ กระบวนการเรียนรู้และการจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ดังรายละเอียดปรากฏในการอภิปรายผล

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยเป้าประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง

4. วิธีดำเนินงาน

ขอบเขต พื้นที่ในการศึกษากระบวนการจัดตั้งกลุ่มกระทำที่บ้านเจดีย์แม่ครัว หมู่ 3 ต.แม่แฝกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ การทดลองใช้กระบวนการจัดตั้งกลุ่มกระทำที่บ้านปาลาน หมู่ 2 ต.สันทราย

หลวง ส่วนการประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่มกระทำทั้ง 2 พื้นที่
ดังกล่าว เน้นหาเน้นขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอน
สร้างกลุ่ม ขั้นลงมือปฏิบัติการ ขั้นขยายกลุ่ม และขั้นพลังคือสามัคคี [3]
และระยะเวลาในปีงบประมาณ 2552-2553

ขั้นตอนการศึกษา ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสารและวิธีเก็บรวบรวม
ข้อมูลภาคสนาม การศึกษากระบวนการจัดตั้งกลุ่มใช้วิธีการประชุมกลุ่ม
ย่อย การทดลองใช้กระบวนการจัดตั้งกลุ่มและการประเมินผล
กระบวนการจัดตั้งกลุ่มใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

- การเรียนรู้เป็นทีมจากการปฏิบัติ (Team Action Learning)
ให้ชุมชนประเมินและค้นหาปัญหา-วางแผน-พัฒนาศักยภาพ-
ปฏิบัติการ-วิเคราะห์-สะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้
- การวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural
Appraisal: PRA) ร่วมคิดปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางในการ
แก้ไขปัญหายังเป็นระบบโดยใช้เวทีชาวบ้าน

- การวางแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory
Planning for Action: PPA) ร่วมจัดทำแผนของกลุ่ม และนำแผนไป
ประสานงานกับองค์กรภาคีสำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

- การปฏิบัติและถอดประสบการณ์แบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action and Evaluation: PAE) ปฏิบัติตามแผนและ
ประสานหน่วยงานภายนอก และถอดประสบการณ์ในระหว่าง
ปฏิบัติและภายหลังสิ้นสุดการปฏิบัติ

ประชากรและตัวอย่าง ในการศึกษากระบวนการจัดตั้งกลุ่ม
ประชากรเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัว จำนวน
94 คน ตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน ส่วนการทดลองใช้
กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม ประชากรเป็นเกษตรกรในตำบลสันทรายหลวง
จำนวน 1,793 คน ตัวอย่างเป็นเกษตรกรบ้านปาลาน คัดเลือกแบบ
เจาะจง จำนวน 30 คน

เครื่องมือ ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกต

การสัมภาษณ์ ใช้ทั้งแบบเป็นทางการ โดยเตรียมแนวคำถามไว้
ล่วงหน้า และแบบไม่เป็นทางการ โดยพูดคุยซักถามตามโอกาส
เหมาะสมและตามสถานการณ์ต่างๆ

การสังเกต ใช้ทั้งแบบมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็น
จากชุมชน (Focus Group) เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีระดม
ความคิดเห็น กำหนดข้อคำถามหรือหัวข้อเสวนา และนำผลลัพธ์การ
ระดมความคิดเห็นครั้งแรกมานำเสนอก่อนแล้วระดมความคิดเห็น
เพิ่มเติม และแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าพื้นที่โดยไม่นัดล่วงหน้าเพื่อสร้าง
ความคุ้นเคย สังเกต และสอบถามเป็นรายบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ
วิเคราะห์สภาพของชุมชนที่อาจส่งผลหรือก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม

การตรวจสอบข้อมูล ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า
โดยตรวจสอบเข้าข้อมูลและเข้าวิธีการรวบรวมข้อมูล [4] และ
ปรึกษาหารือกับทีมงานวิจัย เมื่อได้ข้อยุติแล้วจึงดำเนินการตามข้อยุติ
ดังกล่าว

5. ผลการศึกษา

5.1 กระบวนการในการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัว ในปี 2552 มีสมาชิก
94 ราย และมีกลุ่มกิจกรรมแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม แม้กลุ่มดำเนิน
กิจกรรมมานานกว่า 10 ปี แต่การพัฒนาอยู่ยั้งยืนยงในขั้นที่ 2 คือ ขั้นลงมือ
ปฏิบัติการ ในขั้นที่ 3 การขยายกลุ่ม และขั้นที่ 4 พลังคือสามัคคีนั้นไม่
ชัดเจน

กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม เริ่มต้นจากชุมชนบ้านเจดีย์แม่ครัว
ประสบปัญหาด้านการเกษตร

ขั้นลงมือปฏิบัติการ มีเกษตรกรรายหนึ่ง (นายพรหม ใจเมตตา)
ได้รับพระราชทานทุนทรัพย์จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี
2541 ร่วมกับเกษตรกรในอำเภอและตำบลอื่นของ จ.เชียงใหม่ จึงนำ
เงินดังกล่าวมาดำเนินกิจกรรมเกษตรทฤษฎีใหม่ แม้ว่าเริ่มต้นจะดำเนิน
ไปด้วยความยากลำบาก เกษตรกรในชุมชนยังไม่เห็นพ้องตาม แต่ด้วย
ความอดสาหัสจึงดำเนินกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัวและ
น้องชาย กระทั่งนำแนวทางดังกล่าวไปเสนอแนะจนเห็นความสำเร็จ จึง
นำไปสู่การเพิ่มจำนวนสมาชิก

ในปี 2546 จำนวนสมาชิกกลุ่มเพิ่มมากขึ้นนำไปสู่ปัญหาการ
บริหารจัดการ กระทั่งมีหน่วยงานมาให้คำปรึกษา และจัดการแบ่งกลุ่ม
สมาชิกตามกิจกรรมออกเป็น 8 กลุ่ม กิจกรรมแต่ละกลุ่มดำเนินมาด้วย
ความเข้มแข็ง เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และการวิจัยของหน่วยงาน
ภายนอก รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

ในปี 2553 เกิดปัญหาด้านการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ จึงแก้ไข
ปัญหาโดยคืนเงินให้แก่สมาชิกทุกคน แล้วจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร
กลุ่มขึ้นมาใหม่ มีสมาชิกจำนวน 30 คน

การประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ศักยภาพ การเข้าร่วมกลุ่มก่อให้เกิดความช่วยเหลือระหว่างกัน
ร่วมกันแก้ไขปัญหา มีกลุ่มกิจกรรมการผลิตที่มีความหลากหลาย มีการ
ระดมทุนจากสมาชิกอย่างเป็นระบบโดยมีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ
ทุกวันที่ 25 ของเดือน

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างและการพัฒนา กลุ่ม ประกอบด้วย

เงื่อนไขภายใน ได้แก่ มีผู้นำกลุ่มที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก
เป็นตัวอย่างที่ดี ลงมือทำจริง มีความรู้ เสียสละ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และ
เป็นที่ปรึกษาให้แก่สมาชิกได้ทุกเรื่อง มีปัญหาการเกษตร มีข้อผิดพลาด
ในการจัดการทรัพยากรการผลิต จนกระทั่งพบว่า เกษตรทฤษฎีใหม่
ช่วยแก้ไขปัญหาคือ พบแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรที่ปฏิบัติโดย
ผู้นำกลุ่มจนประสบผลสำเร็จ และความต้องการปฏิบัติตามแนวทางของ
ผู้นำกลุ่ม ต้องการได้รับความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ
ต้องการการยอมรับทางสังคม

เงื่อนไขภายนอก ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
อยู่ตลอดเวลา เพียงแต่เป็นไปอย่างขาดระบบ แต่กลุ่มก็นำความรู้ไป
ปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ดี และการ
สนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ

5.2 การทดลองใช้กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1) การวิเคราะห์ชุมชน พบปัญหาในชุมชน ได้แก่ ปัญหา
เศรษฐกิจและการอาชีพ ทำนาเพียงอาชีพเดียว การใช้สารเคมีมากมี
ส่วนสร้างมลพิษ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาวาดภัย ต้นทุนการ
ทำนาสูงกว่ารายได้ ราคาข้าวตกต่ำ รายได้ไม่มั่นคง รายจ่ายสูงขึ้นอยู่กับ
ตลอดเวลา ปัญหาการบริหารจัดการการเกษตร มีความรู้การบริหาร
จัดการทรัพยากรน้อย เมื่อชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาก็เป็นจุดเริ่มต้น
การก่อร่างสร้างกลุ่ม

2) การแสวงหาทางเลือกทำกิจกรรม เกษตรกรต้องการให้มี
กลุ่มทำนาข้าวปลอดสารพิษ มีความรู้การบริหารจัดการทรัพยากรการ
ผลิตให้ต้นทุนการผลิตลดลง มีการผลิตสารอินทรีย์ มีผลิตภัณฑ์ที่สร้าง
รายได้ แก้ไขปัญหาโดยขอความช่วยเหลือทางวิชาการจากหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง

ชั้นลงมือปฏิบัติการ เกษตรกรดำเนินงานภายใต้การเรียนรู้ของเกษตรกรเอง และการให้ความรู้เสริมจากกระบวนการวิจัยที่สนับสนุนให้มีกิจกรรมหลากหลาย ได้รับความรู้เพิ่มเติม มุ่งให้เข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ และเรียนรู้กิจกรรมการเกษตรอื่น สร้างความสามัคคีและร่วมมือกันทำงาน และกิจกรรมการรวมกลุ่ม การนำไปประยุกต์ใช้ไปสู่การสร้างกลุ่มกิจกรรม 7 กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม กระทั่งสร้างผลิตภัณฑ์กลุ่มและนำไปใช้ในครอบครัว แสดงนิทรรศการ และจำหน่ายได้

จากการประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่มใน 2 ชั้นตอนแรก (ปีแรก) พบว่า

- 1) เกษตรกรเรียนรู้การทำกิจกรรมการเกษตรและการทำบัญชีครัวเรือนด้วยกัน มีโอกาสปรับเปลี่ยนไปใช้สารอินทรีย์แทน
- 2) เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลง เช่น ร่วมกันทำกิจกรรม มีความสามัคคี มีการอดออม ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เกิดกลุ่มกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพและการสร้างรายได้ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
- 3) ต้องการให้ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมดีและมีอาหารปลอดภัย โดยทำการเกษตรปลอดสารพิษ สร้างความสามัคคีในชุมชน และขยายกลุ่มไปยังชุมชนใกล้เคียง
- 4) ต้องการเรียนรู้ในเรื่องที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ เช่น ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ ชุมชนเข้มแข็ง
- 5) สาเหตุที่เกษตรกรเข้ามารวมกลุ่ม เช่น ครอบครัวมีโอกาสดีขึ้น ทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ ได้ความรู้ และสร้างการมีส่วนร่วม
- 6) ต้องการร่วมดำเนินกิจกรรมต่อไปที่ 2

ชั้นขยายกลุ่ม จัดการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางหรือขั้นตอนที่สมาชิกกลุ่มและเกษตรกรในตำบลอื่นให้ข้อเสนอแนะทางการดำเนินการในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ ในการดำเนินการสร้างแนวทางหรือวางเครือข่ายไปด้วยกันนั้นต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการขยายกลุ่มให้ถ่องแท้ ต้องมีการเตรียมงานทั้งงานของกลุ่มและงานการประสานเครือข่าย จัดกระบวนการในการทำงาน ต้องรวบรวมความคิดเห็นในผลที่จะได้รับจากการขยายกลุ่ม การแสวงหาความร่วมมือกันภายใต้การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมคิดค้นแนวทางทำให้กลุ่มเกษตรกรแต่ละตำบลประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง ได้แนวทางดังนี้

- 1) การเตรียมการสำหรับการขยายกลุ่ม ประกอบด้วย กำหนดวัตถุประสงค์ จัดการเตรียมงาน สร้างกระบวนการในการดำเนินงาน คาดการณ์ผลที่จะได้รับ และวิเคราะห์หาสิ่งที่จะต้องปรับปรุง
- 2) การขยายประเภทของกิจกรรม เกษตรกรมีความตั้งใจจัดกลุ่มกิจกรรม 7 กลุ่ม และตั้งประธานกลุ่ม
- 3) การขยายกิจกรรมไปยังตำบลอื่น ขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง ต.สันทรายหลวงกับตำบลอื่น

เนื่องจากสมาชิกกลุ่มและเกษตรกรตำบลอื่นมีแนวทางการดำเนินการแตกต่างกัน เพื่อให้แนวทางการตั้งกลุ่มหรือการขยายกลุ่มดำเนินการไปอย่างรวดเร็วจึงต้องสำรวจและปรับปรุงตนเอง แล้วมอบหมายให้แต่ละกลุ่มไปดำเนินการ พบว่า เกษตรกรตำบลอื่นยังไม่สามารถจัดตั้งกลุ่มได้ แม้ว่าบางตำบลจัดตั้งกลุ่มได้แต่ก็ดำเนินการในวงแคบ สมาชิกขาดแรงผลักดันให้ลงมือปฏิบัติ แต่ก็พบเห็นถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิต การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมี และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างสม่ำเสมอ โดยมีองค์กรภายนอกมาให้ความรู้ความเข้าใจ ในขณะที่การดำเนินงานของกลุ่ม

ยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง บ่งบอกถึงความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีศักยภาพภายใต้หลักการมีส่วนร่วม

ชั้นพลังคือสามัคคี ใช้วิธีระดมความคิดเห็นเพื่อผลักดันให้กลุ่มเข้าสู่ชั้นพลังคือสามัคคี สมาชิกกลุ่มได้ดำเนินการสร้างและขยายเครือข่ายกับองค์กรภายนอกที่สามารถสนับสนุนหรืออุดหนุนกลุ่มได้ กระบวนการสร้างพลังคือสามัคคีมี 2 ขั้นตอน คือ

1) การค้นหาปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา ปัญหา ได้แก่ ทุน คุณภาพผลิตภัณฑ์ โรคพืช การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการตลาด แนวทางแก้ไขต้องขอความช่วยเหลือจากกลุ่มเครือข่าย หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชนในพื้นที่ตามลักษณะปัญหานั้นๆ

2) การสร้างพลังด้วยการระดมความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ นำเอาความรู้และประโยชน์ที่ได้รับจากการสนับสนุนมาแก้ไขปัญห และการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

5.3 การประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ศักยภาพของกลุ่ม

ความพอประมาณ สมาชิกกลุ่มลดรายจ่ายด้วยการปลูกพืชผักเลี้ยงสัตว์ไว้กิน และเพิ่มรายได้ด้วยการนำส่วนเกินไปขาย สร้างรายได้หมุนเวียนทั้งปี ใช้เงินลงทุนอย่างสมเหตุสมผล ใช้จ่ายไม่มากเกินไป

ความมีเหตุผล พัฒนาตนเองและเพื่อนสมาชิกผ่านการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ รับฟังซึ่งกันและกัน ใช้หลักเสียงส่วนใหญ่

การสร้างภูมิคุ้มกัน ด้านอาชีพโดยทำการเกษตรหลากหลาย มีอาชีพเสริม ฟังตนเอง ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี ผลิตตามฤดูกาล และด้านการบริโภคโดยเลือกบริโภคผลผลิตปลอดสารเคมี

เงื่อนไขความสำเร็จของกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

เงื่อนไขภายใน มีผู้นำและคณะทำงานดี ต้องการมีส่วนร่วม ประสบกับปัญหาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร ต้องการความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีความคาดหวังผลประโยชน์ ต้องการการยอมรับทางสังคม และต้องการวางแผนงานและปฏิบัติตามแผน

เงื่อนไขภายนอก ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงาน และได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ด้านเศรษฐกิจ เกิดการใช้จ่ายอย่างประหยัด มีอาชีพเสริม นำความรู้ไปพัฒนาอาชีพเดิมและสร้างอาชีพใหม่ สภาพเศรษฐกิจระดับครัวเรือนดีขึ้น

ด้านสังคม เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการจากใช้สารเคมีไปใช้สารอินทรีย์ มีส่วนร่วมทางสังคมกับชุมชน ร่วมกันสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นสถานที่สร้างประชาธิปไตยพื้นฐาน เป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาคคุณภาพเกษตรกร

ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมลดน้อยลง

การทดสอบสมมติฐาน

จากผลการวิจัยจึงกล่าวได้ว่า กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกษตรกรเข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในอดีตนั้นเกิดขึ้นและล้มเหลวเนื่องจากขาดกระบวนการที่เหมาะสมและการกำหนดเป้าประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน

6. การอภิปรายผล

6.1 กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มมีการดำเนินงานไปตามขั้นตอน แต่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนไปให้ครบทุกขั้นตอน แต่ก็มีกิจกรรมและพยายามไปสู่ขั้นขยายกลุ่มและขั้นพลังคือสามัคคี ดังสถาบันวิจัยและพัฒนา [4] กล่าวว่า การรวมกลุ่มเป็นองค์กรในชุมชนนั้นมีข้อเสียที่สำคัญคือ มีความยากลำบากกว่า ต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างยิ่ง และเบญจวรรณ [5] กล่าวว่า ความสำเร็จของการดำเนินการในระบบเกษตรทฤษฎีใหม่จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาเพื่อสร้างผลผลิตพืชและสัตว์ที่หลากหลายให้เกิดขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม คณะทำงานศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ [6], [7] กล่าวว่า โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้แผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงานแห่งชาติ เมื่อดำเนินการได้ตามแบบจะมีศูนย์สาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่กระจายอยู่ในท้องที่ชนบทระดับตำบล เพื่อเผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านให้คนในชนบท/ผู้ว่างงานที่จะเข้าสู่อาชีพด้านการเกษตร และเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชนบท/ผู้ว่างงานศึกษาและทดลองจากการปฏิบัติจริงในแปลงเกษตรกรรมสาธิต ก็นับว่าประสบความสำเร็จ

กลุ่มไม่สามารถบริหารจัดการพื้นที่ตามสัดส่วน 30:30:30:10 เนื่องจากข้อจำกัดด้านขนาด แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองจากผลผลิตเกษตร แม้ว่าการตลาดจะทำด้วยตนเอง และมีความสามัคคีเกิดขึ้นเนื่องจากมีการพบปะกันทุกเดือน อ้าพล [8] อธิบายว่า หากมีพื้นที่น้อยก็ควรแบ่งส่วนหนึ่งทำตามเกษตรทฤษฎีใหม่ตามกำลังของครอบครัว แต่ก็อยู่ภายใต้ความพอเพียง คือ เลี้ยงตนเองได้และมีความสามัคคี ดังนั้นการจัดสรรปันส่วนพื้นที่ไม่เป็นไปตามสัดส่วนนั้นก็ยังจัดอยู่ในขอบข่าย

ในการรวมกลุ่มเกษตรกรอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตามแนวทางของ Uphoff and Cohen [9] นำไปสู่ความสามารถพึ่งตนเองด้านสร้างรายได้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของพีรวัฒน์ [10] ที่พบว่า การส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถใช้แก้ไขปัญหา ทำให้การเกษตรเกิดความยั่งยืนได้ภายใต้เงื่อนไขความเหมาะสมของทรัพยากร

6.2 การทดลองใช้กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

การขับเคลื่อนกลุ่มในขั้นขยายกลุ่มและขั้นพลังคือสามัคคี จำเป็นต้องพึ่งพาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายแล้วขยายไปอย่างมีศักยภาพและยั่งยืน ในขณะที่ขั้นพลังคือสามัคคีจะช่วยส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ผ่านการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกตามสภาพปัญหา

ดังการวิจัยของพงษ์พัฒน์ [10] ที่พบว่า กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งได้ส่วนหนึ่งมาจากการให้ความช่วยเหลือแนะนำจากองค์กรหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งของเบญจวรรณ [5] อธิบายว่า ความสำเร็จของการดำเนินการในระบบเกษตรทฤษฎีใหม่จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาเพื่อสร้างผลผลิตพืชและสัตว์ที่หลากหลายให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการขยายเครือข่ายและการสร้างพลังของกลุ่มที่ต้องอาศัยระยะเวลาสักช่วงหนึ่งในการผลักดันให้การตั้งกลุ่มใน 2 ขั้นตอนนี้เป็นไปอย่างมีเหตุผลและดำเนินการไปอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจจะต้องพิจารณาถึงกรอบปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

ดังการวิจัยของโกลและคณะ [11] ที่พบว่า อนาคตมีศักยภาพในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรเนื่องจากมีบุคลากรและงบประมาณ มีความชอบธรรมในการเชื่อมประสานศักยภาพบุคคลภายนอกและ

กองทุนเข้ามาสนับสนุน สมาชิก อนาคตส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตร มีแนวคิดพัฒนาการเกษตรอย่างดี แต่มีจุดอ่อน คือ ทุกคนรู้ว่าการส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่ต้องใช้เวลายาวนาน ใช้ความอดทน และต้องทุ่มเทหรือเสียสละ และสมาชิก อนาคตยังขาดทักษะในการประสานความร่วมมือและการรวมกลุ่มเกษตรกร

6.3 การประเมินผลกระบวนการจัดตั้งกลุ่ม

ศักยภาพของชุมชนมีอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว เพียงแต่ขาดกระบวนการอันจะนำไปสู่การตั้งกลุ่ม ดังนั้นการที่เกษตรกรรวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้นจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งด้านความรู้ การมีส่วนร่วม และมีความสามัคคี ภายใต้การบริหารจัดการที่ดีของหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มทำให้เกิดศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มและนำไปสู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ สอดคล้องกับ Uphoff and Cohen [9] คือ ผลของการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในระหว่างสมาชิกของชุมชน โดยเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนและการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชน แต่ต้องตระหนักว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ ต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมดูแลกำกับ ตลอดจนติดตามงานและประเมินผล

สมาชิกกลุ่มยึดหลักความพอประมาณในการประกอบอาชีพจัดการพื้นที่การเกษตรที่เหมาะสม เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแหล่งสนับสนุน สร้างความมีเหตุผลในการจัดการทางการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและกลุ่ม บังคับกวดถึงการเปลี่ยนแปลงมาอยู่บนพื้นฐานแห่งความพอเพียง ดังการวิจัยของวรเชษฐ์ [12] ที่พบว่า การนำพาเกษตรทฤษฎีใหม่ไปสู่ความพอเพียงได้ก็เนื่องมาจากเกษตรกรมีความพอใจ ตั้งใจ และความขยันหมั่นเพียร แสดงว่า การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างศักยภาพของกลุ่มในด้านมีความพอประมาณ ยึดเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับกลุ่ม สอดคล้องกับการวิจัยของจรรย์วรรณ [13] ที่พบว่า เกษตรกรที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่มีผลการดำเนินงานในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในระดับมาก ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นหลายด้านก็พบในผลงานวิจัยของกิตติพล [14] ที่พบว่า เกษตรกรมีการบริโภคเพิ่มขึ้นที่ส่งผลให้เกิดภูมิคุ้มกันด้านการบริโภค

ศักยภาพของกลุ่มที่เกิดขึ้นนั้นมาจากผลการปฏิบัติงานร่วมกันภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ดังการวิจัยของดาวเรือง [15] ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง และพึ่งตนเอง และกระบวนการเรียนรู้ที่ดีสามารถนำไปใช้ประโยชน์ไปสู่ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับประโยชน์ของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ชาติชาย [16] ได้กล่าวไว้ เช่น ความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ความสามารถในการใช้ทรัพยากร (จัดหา/ใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ) อย่างสมดุล และความสามารถในการจัดการด้านการเกษตร การตลาด และการเงิน และข้อสรุปของชัยอนันต์ [17] ที่ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเป็นทฤษฎีที่ปฏิบัติได้และเกิดผลประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) อย่างทั่วถึง

ยังสอดคล้องกับผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่วิรัช [18] ได้อธิบายไว้ ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และอาจรวมถึงด้านวัฒนธรรมอีกด้วย

สภาพเศรษฐกิจระดับครัวเรือนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แสดงว่ากลุ่มประสบผลสำเร็จด้านรายได้จากการทำกิจกรรมการเกษตรตามที่ตนเองถนัดไปพร้อมๆ กับรายได้หลักจากการทำนา สอดคล้องกับการวิจัยของพีรวัฒน์ [19] ที่พบว่า เกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรกระแสหลักมาสู่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความเป็นไปได้ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่า สอดคล้องกับการวิจัยของกิตติพล [14] ที่พบว่า ชุมชนที่เข้าสู่ระบบการผลิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะทำให้มีภูมิคุ้มกันด้านการบริโภคแล้วยังทำให้มีฐานะดีขึ้น สอดคล้องและแตกต่างกับการวิจัยของศิริวรรณ [20] ที่พบว่า เกษตรกรที่ขับเคลื่อนตามกระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คือ มีรายได้เพิ่มและรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลดลง แต่จากผลการวิจัย พบว่า รายจ่ายของสมาชิกกลุ่มไม่ได้ลดลง

ผลการวิจัยสนับสนุนการอธิบายผลการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ของ สศช. [21] แต่อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรบ้านป่าลานนั้นส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในเบื้องต้นของการตั้งกลุ่มในขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มและขึ้นลงมือปฏิบัติ [22] เช่นเดียวกับกับการวิจัยของเบญจวรรณ [5] ที่พบว่า การส่งเสริมใช้ระบบเกษตรทฤษฎีใหม่ทดแทนเกษตรกระแสหลักนั้นจะมีความคุ้มค่าที่จะลงทุนได้หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นเบื้องต้น

ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็งเนื่องจากประชาชนมีความรักสามัคคี ร่วมกันทำกิจกรรมที่เหนียวแน่นขึ้นกว่าอดีต สอดคล้องกับการวิจัยของพงษ์พัฒน์ [10] ที่พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรส่วนหนึ่งเพราะอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคมรวมทั้ง สศช. [21] อธิบายให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงช่วยทำให้เกิดความพอเพียงหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลและครัวเรือน รวมถึงชุมชน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

กลุ่มฯ ป่าลาน ตลอดจนกลุ่มเกษตรกรตำบลอื่นที่ร่วมมือกันเป็นเครือข่าย ต่างงัดใช้สารเคมีโดยใช้สารอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นเอง ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน ดังการวิจัยของพงษ์พัฒน์ [10] ที่พบว่า เกษตรกรที่มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้นั้นมีความพยายามแก้ไขปัญหาด้วยการใช้สารชีวภาพเพื่อลดผลกระทบที่จะสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม และการวิจัยของนภดล [23] ที่พบว่า การปรับตัวของเกษตรกรที่เลือกใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำการเกษตรแบบใหม่เพื่อลดต้นทุนในการผลิต ซึ่ง สศช.[21] อธิบายว่า เกิดขึ้นจากคุณลักษณะหรือองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ และด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ทำให้เกษตรกรที่ใช้แนวปฏิบัติดังกล่าวต้องการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม และจะเกิดแนวทางดังกล่าวเป็นวงกว้างยิ่งขึ้นถ้าได้มีการขยายแนวทางเป็นเครือข่ายนำไปสู่การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง โดยมีแนวทางที่สำคัญคือการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ขึ้นมาใช้เองเพื่อนำไปทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี[19]

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมแนะนำให้เกษตรกรนำความรู้ ความเข้าใจ และการลงมือปฏิบัติตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายจำนวนสมาชิกให้มากยิ่งขึ้น จะทำให้ชุมชนบ้านป่าลานมีพลังและศักยภาพดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

2. ในขั้นขยายกลุ่มและขั้นพลังคือสามัคคี ควรเน้นความเข้มแข็งของกลุ่มที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือสร้างเครือข่าย เพื่อให้สามารถดำเนินการการตลาดของกลุ่มได้

3. การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มมีความสำคัญจึงควรแนะนำให้กลุ่มจัดระดมความคิดเห็น พบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ให้กลุ่มออมทรัพย์ที่สมาชิกทุกคนเป็นสมาชิกให้มีการเติบโต สามารถนำไปใช้สนับสนุนกิจกรรมทางการเกษตรได้

4. ในหลายตำบลเกษตรกรยังไม่มีการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอย่างจริงจังเนื่องจากขาดผู้นำในการประสานให้เกิดความเข้มข้นในการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้กำหนดร่วมกัน จึงควรค้นหากลุ่มเกษตรในแต่ละตำบลที่มีจุดเริ่มต้นอยู่แล้วเพียงแต่ยังไม่เข้มแข็ง เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงเกษตรกรในตำบลนั้นๆ รวมทั้งองค์กรหรือหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมควรเข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำอย่างต่อเนื่อง ผลักดันให้เกิดการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็ง จะทำให้เกิดการขยายเครือข่ายได้รวดเร็วและเกิดแนวทางปฏิบัติในทางเดียวกัน

5. หน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมควรประสานงานกันขับเคลื่อนการตั้งกลุ่ม แม้ว่าประเด็นกิจกรรมทางการเกษตรอาจจะแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อร่วมกันส่งเสริมไปในทิศทางเดียวกันจะทำให้เกิดกลุ่มได้มากขึ้นและมีความเข้าใจหลักการที่เหมือนกัน

6. ขั้นการสร้างพลังคือสามัคคี เกษตรกรยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ เนื่องจากเข้าใจว่าการขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะด้านทุนต้องใช้เวลามากหรือไม่ได้รับการสนองตอบ ดังนั้นควรทำให้เกษตรกรเข้าใจว่าการสร้างพลังในระดับบุคคลอาจประสบปัญหา แต่การสร้างพลังในลักษณะกลุ่มอาจมีพลังที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น นอกจากจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านเงินทุนแล้วยังเป็นประโยชน์ในแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพการผลิต ด้านการแปรรูป ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบเกษตร และด้านการตลาดได้

7. สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากการเกษตรดีขึ้น แต่ลดรายจ่ายได้ไม่มากนัก จึงระบุไม่ได้ว่า สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่ ดังนั้นควรชี้ให้เกษตรกรเห็นว่า การรวมตัวกันเพียง 2 ปีก็แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง หากยึดมั่นแนวทางนี้ก็ควรนำไปถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้จัดสรรงบประมาณในการทำการวิจัย ขอกราบนมัสการขอพระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดป่าลาน พระมหาบุญธรรม ธรรมมสิริ ที่ได้อนุญาตให้ใช้สถานที่และให้กำลังใจ ขอขอบคุณนายชาติดำรงค นายเทศมนตรีตำบลสันทรายหลวง ที่อนุญาตให้ใช้สถานที่และเป็นวิทยากร ขอขอบคุณนางอุบล ทศนโกวิท ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาดมอธยาชัย (กศน.) อำเภอสันทราย น.ส.สุวิชา อินหนองฉาง ครูอาสาสมัครตำบลสันทรายหลวง ครู กศน.ตำบล และเจ้าหน้าที่สำนักงาน กศน.ทุกท่านที่มีส่วนร่วมกับการวิจัยและได้ช่วยอำนวยความสะดวก ขอขอบคุณประธานและสมาชิกกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านเจดีย์แม่ครัว ประธานและสมาชิกกลุ่มเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่บ้านป่าลาน ประธานและสมาชิกกลุ่มเครือข่าย ที่ได้มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมดำเนินงานวิจัยทุกท่าน

9. การอ้างอิง

- [1] ชัชพล สายะพันธ์. 2549. “วิถีชีวิตพอเพียง...ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่”. ว.เศรษฐกิจการเกษตร ปีที่ 52 ฉบับที่ 596 (กรกฎาคม).
- [2] ฉวีวรรณ มหะเสนีย์ และ วุฒินัย ยวนานนท์. 2547. “การศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ด้านสังคม”. <http://farmdev.doae.go.th/Doc/AgExSaminar7/Poster/chaveewan.doc>. กุณาพันธ์ 2553.
- [3] สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540. องค์การชุมชน: กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด. หน้า 19-29.
- [4] เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติงก์, บุปผา ศิริศรีศรี และ วาทีนิ บุญชะลิกษ์. 2548. “ตำราประกอบการสอนและการวิจัยการศึกษาเชิงคุณภาพ: เทคนิคการวิจัยภาคสนาม”. นครปฐม: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [5] เบญจวรรณ สุรินทร์. 2546. “การวิเคราะห์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจระหว่างเกษตรกรกระแสดักและเกษตรทฤษฎีใหม่: กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร): มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [6] คณะทำงานศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ 2544. “การศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่”. รายงานขั้นต้นเสนอต่อคณะกรรมการเร่งรัดงานเกษตรทฤษฎีใหม่. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- [7] คณะทำงานศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ 2548. “การศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่”. รายงานผลการศึกษา. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- [8] อ่ำพล เสนานรงค์. 2542. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษในการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 37 เรื่อง “การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”. วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2542. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- [9] Uphoff, N. and Cohen, J.M. 1991. “Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation”. Itchaya, NY: Rural development Committee, Cornell University.
- [10] พงษ์พัฒน์ วันทองสุข. 2547. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรทำนาทางตอน: กรณีศึกษาบ้านแบก ตำบลนาทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม”. รายงานการค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [11] โกมล สนั่นก้อน และคณะ. 2543. “รูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่”. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ.
- [12] วรเชษฐ์ ชาวเหนือ. 2544. “การศึกษาเปรียบเทียบความเป็นไปได้ทางการเงินของการทำเกษตรเชิงพาณิชย์และเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร): มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [13] จีรวิวรรณ จันทร์คง. 2551. “การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [14] กิตติพล ทองรัตน์. 2551. “เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนลี้ลับสาม ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน) มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [15] ดาวเรือง มาจันทร์. 2552. “กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรทำนาแวงนาง จังหวัดมหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [16] ซาดิซาย ณ เชียงใหม่. 2542. “ดุลชนโลกดินที่แห่งผาก: กระบวนทัศน์และการจัดการการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่”. ผลการศึกษาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมของการบริหารการพัฒนา เรื่องที่ 1. กรุงเทพฯ: เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- [17] ชัยอนันต์ สมุทวนิช. 2541. “ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด”. THAILAND JOURNAL OF HEALTH PROMOTION AND ENVIRONMENTAL HEALTH. OCTOBER-DECEMBER 1998: 10-21.
- [18] วิรัช นิภาวรรณ. 2550. “การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน”. รัฐสภาสาร, 55 (4), 21-60.
- [19] พีรวัฒน์ เวศย์วรุฒม์. 2544. “การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดอุบลราชธานี”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร): มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [20] ศิริวรรณ วรรณศรี. 2552. “กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านตาตเสริม ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน) มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [21] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. “รายงานการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง”. กรุงเทพฯ.
- [22] ธนรัชช์ เมฆขยาย และศุภลักษณ์ ล้อมลาย. 2553. “กระบวนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่เพียงตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่”. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ.

- [23] นภดล หงส์ศรีพันธ์. 2552. “การปรับตัวของเกษตรกรสู่การเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.